

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Немця

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму
Віліна ПЕРЕСАДЬКО
29 "серпня" 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФАХОВА (ВИРОБНИЧА) ПРАКТИКА

рівень вищої освіти магістр
галузь знань 01.Освіта
спеціальність 014.07. Середня освіта (Географія)
освітня програма «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»
вид дисципліни за вибором
факультет геології, географії, рекреації і туризму

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії,
рекреації і туризму

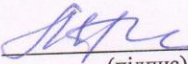
«26» серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Наталія ГУСЄВА, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і
регіонознавства імені Костянтина Немця

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і
регіонознавства імені Костянтина Немця
Протокол № 9 від «26» серпня 2024 р.

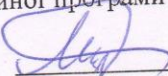
Завідувач кафедри

(підпис)

Людмила НЕМЕЦЬ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія, економіка та
краєзнавчо-туристична робота»

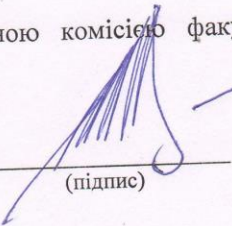
Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Наталія ГУСЄВА

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії,
рекреації і туризму
Протокол № 7 від «26» серпня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії

(підпис)

Олександр ЖЕМЕРОВ

ВСТУП

Програма фахової (виробничої) практики складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 014.07. Середня освіта (Географія) освітньою програмою «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота» та Положення про проведення практики студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол Вченої ради університету № 7 від 11. 04. 2022 р., наказ ректора № 0213-1/136 від 22. 04. 2022 р.).

Практика є обов'язковим компонентом програми підготовки фахівців із вищою освітою. Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення у разі одержання необхідного обсягу практичних знань і умінь відповідно до Тимчасового стандарту вищої освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за спеціальністю 014.07. Середня освіта (Географія).

1. Опис практики

1. Опис фахової (виробничої) практики з географії, економіки та краєзнавчо-туристичної роботи

1.1. Характеристики практики

1.1.1. Місце практики в структурі основної освітньої програми і область застосування програми фахової (виробничої) практики

Фахова (виробнича) практика з одержання професійних навичок належить до дисциплін за вибором (цикл професійної підготовки) та є важливим елементом в структурі основної освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 014.07. Середня освіта (Географія) освітньою програмою «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота». Програма практики визначає її зміст, обсяг і порядок проходження студентами денної та заочної форм навчання.

1.1.2. Форми проведення фахової (виробничої) практики

Фахова (виробнича) практика являє собою вид навчальних занять, орієнтованих на професійно-практичну підготовку майбутніх фахівців, що навчаються, шляхом: особистої участі студента в діяльності установ і організацій різних форм власності; виконання індивідуальних завдань, спрямованих на розв'язок конкретних завдань.

1.1.3. Вимоги до баз фахової (виробничої) практики

У якості бази фахової (виробничої) практики виступають у першу чергу **заклади позаашкільної освіти**, а також заклади загальної середньої освіти I-III ступенів, заклади вищої освіти I-II рівнів акредитації, заклади неперервної освіти, заклади у галузі управління освітою, інші установи, профіль роботи яких збігається з фахом і з якими укладено договір про проведення фахової (виробничої) практики. За умови неможливості проходження практики на базі зазначених установ (суворі карантинні обмеження, правовий режим воєнного стану тощо), студент прикріплюється до кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

1.2. Мета практики – закріплення знань, одержаних у процесі вивчення загальних та спеціальних навчальних дисциплін першого року навчання у магістратурі, оволодіння новими сучасними методами, формами організації та засобами педагогічної і науково-педагогічної діяльності, засвоєння і закріплення фахових професійних умінь та навичок практичної діяльності у предметній галузі викладацької та краєзнавчо-туристичної роботи, зокрема з організації діяльності гуртків, проведення тематичних заходів, змагань, зльотів, конкурсів, фестивалів, спартакіад тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку в позашкільних закладах освіти. Під час проходження фахової виробничої практики студент стає учасником практичної діяльності, спостерігає й аналізує різні сторони роботи фахівців-практиків у галузі краєзнавства і туризму, вчиться проводити краєзнавчо-туристичну роботу серед учнівської молоді.

1.3. Основні завдання практики:

- ознайомлення з діяльністю бази практики (закладом позашкільної освіти), її структурою та напрямками діяльності. Прикладом такого позашкільного закладу освіти в Харківській області є Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, який є центром навчально-виховної, методичної, масової роботи з туризму та краєзнавства серед учнівської молоді;
- закріплення студентами отриманих знань, умінь та навичок, формування професійних компетентностей учителя-географа, фахівця з краєзнавства та туризму;
- розвиток у студентів-практикантів інтересу до краєзнавчо-туристичної роботи, зокрема до організації діяльності гуртків, проведення тематичних заходів, змагань, зльотів, конкурсів, фестивалів, спартакіад, екскурсійних заходів тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку в позашкільних закладах освіти;
- формування психолого-педагогічної готовності до роботи з учнями з використанням сучасних освітніх технологій, методів і прийомів краєзнавчо-туристичної діяльності;
- знайомство з конкретними умовами сучасної професійної педагогічної діяльності у закладах позашкільної освіти;
- вивчення передового педагогічного досвіду та його використання у професійній діяльності;
- формування педагогічних здібностей на основі досвіду фахової виробничої практики та формування навичок самоосвіти і самовдосконалення;
- виконання студентом-практикантом покладених на нього посадових обов'язків з метою закріплення професійних компетентностей;
- ознайомлення з особливостями сучасної краєзнавчо-туристичної справи.

1.4. Кількість кредитів – 5.

1.5. Загальна кількість годин – 150.

1.6. Характеристика практики	
Дисципліна за вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	

2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й

1.7. Заплановані результати діяльності під час фахової (виробничої) практики СФОРМОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ:

загальні компетентності:

ЗК03. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, бути сучасно освіченим, усвідомлювати і оволодівати можливістю навчання впродовж життя.

ЗК05. Навички використання основних способів і засобів міжособистісної комунікації, стилів мовлення, практичний досвід комунікації державною та іноземною мовами в галузі географічної освіти; вміння постійно збагачувати власне мовлення.

ЗК06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК09. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК10. Уміння виробляти власну стратегію і тактику професійної поведінки, діяльності з урахуванням інтересів колективу.

спеціальні (фахові) компетентності, спільні для спеціальності 014. Середня освіта:

СК01. Здатність переносити систему наукових знань у практичну діяльність та площину навчального предмету / процесу, здійснювати структурування навчального матеріалу.

СК02. Здатність проектувати та організувати освітній процес, підбирати та реалізовувати форми, методи і засоби навчання, що спрямовані на розвиток здібностей учнів на основі психолого-педагогічної характеристики класу.

СК03. Здатність вивчати психологічні особливості засвоєння учнями навчальної інформації з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції освітньо-виховного процесу у закладах середньої освіти.

СК05. Формування позитивної пізнавальної мотивації дитини до саморозвитку і навчання.

СК07. Здатність реалізувати профорієнтаційну роботу з учнями, що завершують навчання за циклом повної загальної середньої освіти, проектувати й здійснювати позакласну роботу з предмету.

СК08. Усвідомлення суспільної значущості своєї педагогічної діяльності та відповідальності, здатність здійснювати професійну саморегуляцію, а також продовжувати навчання та вдосконалення своїх знань й умінь із значним ступенем автономії.

СК09. Здатність до комунікації зі спільнотами, уміння організувати комунікацію учнів, створювати рівноправне, справедливе освітнє середовище, здатність аргументовано переконувати колег у правильності запропонованого рішення, вміння донести до інших свою позицію.

спеціальні (предметні) компетентності:

ПК03. Здатність застосовувати професійні знання з природничих та суспільних

наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів.

ПК05. Здатність застосовувати основні методи географічних досліджень, загальнонаукові методи, методи і методики професійної педагогіки, психології, методики навчання географії у профільній школі.

ПК07. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

ПК10. Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту.

ПК11. Здатність організовувати та проводити краєзнавчо-туристичну діяльність.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Результати навчання, спільні для спеціальності 014. Середня освіта:

ПР01. Володіє основами професійної культури при підготовці та редагуванні текстів державною мовою з предметної спеціальності, знаннями про ведення ділової документації у різних типах закладів середньої та позашкільної освіти.

ПР03. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівні повної загальної середньої освіти, профільної освіти).

ПР04. Здатний висловлювати власні висновки, а також знання та пояснення, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; знає та розуміє особливості навчання різнорідних груп учнів, застосовує диференціацію навчання, організовує освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.

ПР05. Ефективно застосовує професійні знання в практичній педагогічній діяльності при вирішенні навчальних, виховних та науково-методичних завдань з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, конкретних психолого-педагогічних ситуацій.

ПР06. Має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності і обдуманого вибору шляхів їх вирішення, здатний нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

ПР07. Уміє застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності, застосовувати державну та іноземну мови у професійній діяльності.

ПР08. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики, форми, методи і прийоми навчання для формування предметних компетентностей учнів за умови профільної середньої освіти і здійснює самоаналіз ефективності уроків.

ПР09. Володіє формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній туристичній краєзнавчій роботі, уміє відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху.

ПР12. Володіє знаннями про організацію, управління, нормативно-правове забезпечення, соціально-економічні та культурні умови діяльності в освітніх установах.

програмні результати навчання:

ПР19. Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПР20. Знає і вміє залучати інноваційні концепції, методики та тенденції вітчизняної та зарубіжної теорії навчання географії.

ПР22. Самостійно здійснює фізико-географічні й суспільно-географічні дослідження, необхідні для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої та туристичної роботи.

ПР23. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії для виконання освітньої програми повної загальної середньої освіти, зокрема профільної, з географії.

ПР25. Дотримується сам (зокрема під час практик) та формує відповідальне ставлення учнів до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час екскурсій, походів і експедицій з учнівською молоддю.

ПР26. Творчо застосовує сучасні методики і технології, різноманітні методи та форми прогресивного навчання, інноваційні прийоми навчання в освітніх закладах різного типу, забезпечуючи формування в учнів предметних компетентностей та основ цілісної природничо-наукової картини світу.

ПР29. Здійснює організацію краєзнавчо-туристичної роботи в освітніх закладах різного типу.

2. Зміст та організація фахової (виробничої) практики

Зміст фахової (виробничої) практики студентів освітнього рівня «магістр» визначається її метою. З одного боку, він передбачає збір фактичного матеріалу і проведення досліджень, необхідних для підготовки кваліфікаційної роботи магістра, з іншого – включає в себе сукупність робіт, які необхідно виконати на робочому місці конкретної бази практики з метою підвищення професійно-кваліфікаційного рівня практиканта.

При проходженні практики студент-практикант зобов'язаний виконувати правила внутрішнього розпорядку установи, суворо дотримуватися трудової дисципліни, приймати участь у громадському житті трудового колективу установи.

Щоденна робота студента-практиканта полягає у збиранні та вивченні інформаційних матеріалів за програмою практики, виконання трудових обов'язків на робочому місці, оформленні документації, заповненні щоденника фахової (виробничої) практики, який видається студенту на початку практики.

Керівництво фаховою (виробничою) практикою здійснюється досвідченими викладачами кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна і призначеним фахівцем від установи і передбачає консультування з питань педагогічної та науково-педагогічної діяльності, контролювання виконання програми практики та дотримання

трудової дисципліни.

Тематичний план фахової (виробничої) практики

Вступ. Ознайомлення з програмою практики. Інструктаж з техніки безпеки. Отримання індивідуальних завдань. Доведення до студентів змісту індивідуальних завдань.

Розділ 1. Підготовчий етап практики

У ході даного етапу практики студент:

1. Вивчення нормативно-правових документів, які регламентують позашкільну освіту, зокрема: Закон «Про освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>), Закон «Про повну загальну середню освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>), Закон «Про позашкільну освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>), Лист МОН України від 23. 08. 2023 року № 1/12609-23 «Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році» (<https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>), Лист ІМЗО від 12. 08. 2024 року № 21/08-1242 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році» (<https://imzo.gov.ua/2024/08/13/lyst-imzo-vid-12-08-2024-21-08-1242-metodychni-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-stem-osvity-v-zakladakh-zahal-noi-seredn-oi-ta-pozashkil-noi-osvity-u-2024-2025-navchal-nomu-rotsi>), Методичні рекомендації «Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2024-2025 н.р.» (<https://znayshov.com/News/Details/orhanizatsiia-osvitnoho-protsesu-v-zakladakh-pozashkilnoi-osvity-u-2024-2025>), Концепцію Нової української школи, розпорядження і постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, статут закладу позашкільної освіти, до якого направлено практиканта тощо.
2. Ознайомлення з роботою в онлайн-системах Moodle та EdEra, STEM-освітою.

Розділ 2. Знайомство з закладом позашкільної освіти та його діяльністю

1. Ознайомлення з закладом позашкільної освіти – базою практики:
 - а) загальні відомості (*назва, юридична адреса, підпорядкованість, мета та завдання діяльності тощо*);
 - б) структура (*горизонтальний (кількість та назви підрозділів, відділів) та вертикальний поділ праці*);
 - в) відомості про відділ, в якому студент проходив практику (*назва, мета та завдання діяльності*);
 - г) посадові обов'язки працівників.
2. Знайомлення з особливостями навчально-виховної, методичної, масової роботи з географії, туризму та краєзнавства серед вихованців позашкільного закладу освіти.

Розділ 3. Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання
У ході даного етапу практики студент:

1. Вивчає світовий та вітчизняний педагогічний досвід, статті у фахових виданнях та тези доповідей конференцій, присвячені методиці викладання, педагогічній майстерності, організації діяльності гуртків, проведення тематичних заходів, змагань, зльотів, конкурсів, фестивалів, спартакіад, екскурсійних заходів тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку в позашкільних закладах освіти.
2. Виконує посадові обов'язки за фахом.
3. Виконує індивідуальне завдання *на вибір*:
 - а) запропонувати та розробити план роботи позашкільного географічного або краєзнавчо-туристичного гуртка (назва, мета і завдання діяльності, для учнів якого віку, періодичність зборів, орієнтовні теми занять, тобто програма гуртка тощо). Розробити план-конспект одного із занять запропонованого гуртка. Провести його. Зробити самоаналіз проведеного заняття.
 - б) скласти план проведення дня туризму в позашкільному закладі освіти, присвяченого Всесвітньому дню туризму (27 вересня) та розробити план-конспект туристичного заходу до цього дня. Підготувати необхідні методичні та дидактичні матеріали для проведення заходу. Провести його. Зробити самоаналіз проведеного заходу.
 - в) запропонувати та розробити план проведення змагання, зльоту, конкурсу, фестивалю, спартакіади тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку в позашкільному закладі освіти. За можливістю провести його. Зробити самоаналіз проведеного заходу.
4. Відвідує заходи/заняття інших практикантів та бере участь в їх обговоренні.
5. Оформляє звітність.
6. Захищає результати практики на засіданні кафедри у встановленому порядку.

3. Структура фахової (виробничої) практики

Назви розділів	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		ауд. (дист.)	кам.	інд.	с.р.		ауд. (дист.)	кам.	інд.	с.р.
Розділ 1. Підготовчий етап практики										
Разом за розділом 1	20				20	20				20
Розділ 2. Знайомство з закладом позашкільної освіти та його діяльністю										
Разом за розділом 2	40	10	20		10	40	4	20		16
Розділ 3. Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання										
Разом за розділом 3	90	20	20	30	20	90	6	20	30	34

Усього годин	150	30	40	30	50	150	10	40	30	70
--------------	-----	----	----	----	----	-----	----	----	----	----

4. Теми аудиторної, камеральної та індивідуальної роботи

№ з/п	Назва теми аудиторної роботи	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Відвідування навчально-виховних занять/заходів у закладі позашкільної освіти	5	2
2	Професійне і педагогічне спілкування з вихованцями закладу позашкільної освіти	5	2
3	Виконання обов'язків на конкретному робочому місці	5	2
4	Проведення заняття географічного гуртка / туристичного заходу / змагання, зльоту, конкурсу, фестивалю, спартакіади тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку	10	2
5	Відвідування занять/заходів, проведених іншими практикантами	5	2
Всього		30	10
№ з/п	Назва теми камеральної та індивідуальної роботи	Кількість годин	
1	Ознайомлення з закладом позашкільної освіти – базою практики	10	10
2	Робота з документацією закладу позашкільної освіти	10	10
3	Розробка плану роботи позашкільного географічного або краєзнавчо-туристичного гуртка та плану-конспекту одного із занять запропонованого гуртка. або Розробка плану проведення дня туризму в позашкільному закладі освіти, присвяченого Всесвітньому дню туризму (27 вересня) та розробка плану-конспекту туристичного заходу до цього дня. або Розробка плану проведення змагання, зльоту, конкурсу, фестивалю, спартакіади тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку в позашкільному закладі освіти.	35	35
5	Самоаналіз проведеного заняття/заходу	5	5
6	Формулювання висновків, оформлення звіту, щоденника практики	10	10
Всього		70	70

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Ознайомлення з нормативно-правовими документами, які регламентують позашкільну освіту	10	10
2	Ознайомлення з роботою в онлайн-системах Moodle та EdEra, STEM-освітою	10	10
5	Ознайомлення з особливостями навчально-виховної, методичної, масової роботи з географії, туризму та краєзнавства серед вихованців позашкільного закладу освіти	10	16
4	Вивчення світового та вітчизняного педагогічного досвіду, статей у фахових виданнях та тез доповідей конференцій, присвячених методиці викладання, педагогічній майстерності, організації діяльності гуртків, проведення тематичних заходів, змагань, зльотів, конкурсів, фестивалів, спартакіад, екскурсійних заходів тощо з краєзнавчо-туристичного напрямку в позашкільних закладах освіти	10	24
5	Аналіз занять/заходів, проведених іншими практикантами	5	5
6	Систематизація зібраної інформації	5	5
Всього		50	70

6. Методи контролю

Підготовка студентами звіту з фахової (виробничої) практики та захист результатів практики на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця.

Звіт з фахової (виробничої) практики має включати результати виконання всіх завдань, що передбачені програмою практики:

- щоденник практики;
- індивідуальне завдання;
- висновки щодо проходження практики.

7. Схема нарахування балів

Вид роботи	За звітну документацію
Кількість балів	100 б.
Розбаловка за видами роботи	<p>Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання – до 50 б.</p> <p>Оформлення звіту з практики згідно з наданими вимогами – до 30 б.</p> <p>Захист результатів практики на засіданні кафедри – до 20 б.</p>

Критерії оцінювання результатів фахової (виробничої) практики

Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання	Оформлення звіту з практики згідно з наданими вимогами	Захист результатів практики на засіданні кафедри
50 б.	30 б.	20 б.
оцінка керівника практики від установи-базы практики – до 5 б.	Грамотність оформлення текстового матеріалу – до 10 б.	Якість і повнота розкриття тематики дослідження та результатів практики під час виступу – до 5 б.
оцінка керівника практики від університету – до 45 б. : теоретико-методичний рівень виконання індивідуального завдання – до 25 б. практичний рівень виконання індивідуального завдання – до 20 б.	Якість оформлення графічного матеріалу – до 5 б.	Відповідність отриманих висновків до завдань практики – до 5 б.
	Якість оформлення і повнота списку використаних джерел інформації – до 10 б.	Відповіді на запитання студентів та викладачів – до 5 б.
	Самоаналіз проведеного заходу/заняття – до 5 б.	Участь у дискусії – до 5 б.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

8. Рекомендована література

Основна література:

- Екскурсійно-туристична та краєзнавча робота з молоддю: навчально-пізнавальна й оздоровча цінність : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / уклад.: З. М. Горова, В. В. Косенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 236 с.
- Загальна середня освіта [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/>
- Закон України № 1841-III від 20 червня 2000 року «Про позашкільну освіту» : редакція від 22. 05. 2021 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
- Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року «Про освіту» : редакція від

16. 08. 2024 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Закон України № 463-IX від 16 січня 2020 року «Про повну загальну середню освіту» : редакція від 24. 03. 2024 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Кобернік С. Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі : монографія / С. Г. Кобернік. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 346 с.
7. Лист ІМЗО від 12. 08. 2024 року № 21/08-1242 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році» [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/2024/08/13/lyst-imzo-vid-12-08-2024-21-08-1242-metodychni-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-stem-osvity-v-zakladakh-zahal-noi-seredn-oi-ta-pozashkil-noi-osvity-u-2024-2025-navchal-nomu-rotsi/>
8. Лист МОН України від 23. 08. 2023 року № 1/12609-23 «Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osvity-u-20232024-navchalnomu-roci>
9. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: навчально-методичний посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, О. Я. Скуратович; за ред. С. Г. Коберніка. – Київ : Навчальна книга, 2005. – 319 с.
10. Методика викладання географії / Упорядк. Н. Муніч, В. Серебрий. – Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 146 с.
11. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання) [Текст] / Т. Г. Назаренко. – Харків : ВГ «Основа», 2016. – 112 с.
12. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» від 16 липня 2018 року № 776 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-konserciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
13. Нова українська школа [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova-ukrainska-shkola>
14. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2024-2025 н.р. : методичні рекомендації [Електронний ресурс] // Майбуття. – Липень-серпень, 2024. – № 13-16 (732-735). – Режим доступу : https://znayshov.com/News/Details/orhanizatsiia_osvitnoho_protseesu_v_zakladakh_pozashkilnoi_osvity_u_2024_2025
15. Позашкільна освіта та виховна робота [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/>
16. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії : підручник / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.
17. Учнівські олімпіади [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. –

- Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/zahodi/olimpiadi-turniri-konkursi-dlya-uchniv-znz/>
18. STEM-освіта [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>

Допоміжна література:

1. ГЕОГРАФІЯ ТА ЕКОНОМІКА В РІДНІЙ ШКОЛІ : науково-методичний журнал [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України, Держ. інформ.-виробн. підприємство вид-во «Пед. Преса»; редкол.: М. П. Задорожний (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Педагогічна преса,. – Виходить щомісяця з 1996 р. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=JRN&P21DBN=JRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%9615555
2. Дидактика географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, І. О. Діброва. – Київ : Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
3. Заставецька Л. Б. Організація краєзнавчо-туристичної роботи в школі: курс лекцій / Л. Б. Заставецька. – Тернопіль : Видавничий центр ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. – 104 с.
4. Зеленська Л. І. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії / Л. І. Зеленська, О. В. Троценко. – Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2012. – 80 с.
5. Колотуха О. В. Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи : навчально-методичний комплекс / О. В. Колотуха, Є. В. Онищенко. – Кропивницький : ФОП Піскова М. А., 2016. – 32 с.
6. Корнєєв В. П. Форми організації навчання в школі : посібник для вчителя / В. П. Корнєєв. – Кам'янець-Подільський : «Абетка», 2004. – 224 с.
7. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм : навчальний посібник / М. П. Крачило. – Київ : Вища школа, 1994. – 191 с.
8. Настільна книга молодого вчителя географії та економіки / Укл. О. М. Саввич. – Харків : Ранок, 2010. – 256 с.
9. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія / Л. С. Нечипоренко. – Харків : Видавничий центр ХНУ, 2009. – 276 с.
10. Обозний В. В. Туристсько-краєзнавча практика у педагогічному вузі / О. О. Обозний. – К., 2004. – 228 с.
11. Освітні технології : навчально-методичний посібник / За ред. О. М. Пехоти. – Київ : А.С.К., 2001. – 255 с.
12. Олішевська Ю. А. Туристсько-краєзнавча діяльність і моніторинг географічного середовища : навчально-методичний комплекс / Ю. А. Олішевська – К., 2013. – 50 с.
13. Олішевська Ю. А. Шкільне географічне краєзнавство : навчальний посібник / Ю. А. Олішевська. – Київ : «ФО-П Кравченко». – 175 с.
14. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Покоłodна. – Харків : Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова, 2017. – 180 с.
15. Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/>

16. Самойленко В. М. Викладання дидактики географії : навчальний посібник / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. – Київ : ДП «Прінт Сервіс», 2016. – 240 с.
17. Шкільне краєзнавство : навчальний посібник / В. С. Прокопчук; наук. ред. П. Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Київ – Кам'янець-Подільський : Кондор, 2010. – 240 с.

9. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Всеосвіта. Національна освітня платформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vseosvita.ua/>
2. Дія.Освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.diiia.gov.ua/>
3. Інститут модернізації змісту освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/>
4. Інститут педагогіки НАПН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://undip.org.ua/>
5. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/>
6. На Урок. Освітній проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/>
7. Освіта.UA: Освіта в Україні та за кордоном [Електронний ресурс] // OSVITA.UA. – Режим доступу : <https://osvita.ua/>
8. Центр електронного навчання ХНУ імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dist.karazin.ua/moodle/course/index.php>
9. EdEra – студія онлайн-освіти [Електронний ресурс] // EdEra. – Режим доступу : <https://ed-era.com/>
10. Moodle в Україні [Електронний ресурс] // Moodle. – Режим доступу : <https://moodle.org/course/view.php?id=17228>
11. STEM-освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://stemosvita.com.ua/>